

O'zbekiston matbuotining shakllanishi va rivojlanish tarixi

*Toshpo'latov Bekzod Shuxratovich,
b_toshpulatov@gmail.com
dotsent, PhD,
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti*

*Baxtiyev Javlonbek Turayevich,
jbakhtiyev@mail.ru
magistrant
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti*

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston matbuoti tarixining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari tahlil qilingan. Unda matbuot sohasini takomillashtirish maqsadida davlat tomonidan amalga oshirilgan siyosat, sohada erishilgan yutuqlar, shuningdek, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar bayon etilgan. Maqola milliy matbuotning ahamiyati, uning jamiyat rivojida o'rni va roliga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: Matbuot, davriy nashrlar, gazeta, jurnal. ommaviy axborot vositalari, demokratik qadriyatlar.

История становления и развития печати Узбекистана

*Ташпулатов Бекзод Шухратович,
b_toshpulatov@gmail.com
доцент, PhD,
Экономико-педагогический университет*

*Бахтиев Жавлонбек Тураевич,
jbakhtiyev@mail.ru
магистрант
Экономико-педагогический университет*

Аннотация. В данной статье анализируются этапы становления и развития истории узбекской печати. В нем изложена политика, проводимая государством с целью совершенствования сферы печати, достигнутые успехи в этой области, а также существующие проблемы и предложения по их преодолению. Статья посвящена значению национальной прессы, ее роли и роли в развитии общества.

Ключевые слова: пресса, периодика, газета, журнал. СМИ, демократические ценности.

History of the formation and development of the press of Uzbekistan

*Toshpulatov Bekzod Shukhratovich,
b_toshpulatov@gmail.com
Associate Professor, PhD,
University of Economics and pedagogy*

*Bakhtiyev Javlonbek Turaevich,
jbakhtiyev@mail.ru
master student*

University of Economics and pedagogy

Annotation. *this article analyzes the stages of formation and development of the history of the press of Uzbekistan. It describes the policy implemented by the state in order to improve the press sphere, the achievements in the field, as well as the existing problems and proposals for their elimination. The article is devoted to the importance of the national press, its place and role in the development of society.*

Keywords: *Press, periodicals, newspaper, magazine. media, democratic values.*

Har bir millatning tarixini o'rganishda va uni kelajak avlodga yetkazishda matbuotning ahamiyati katta. U nafaqat tarixiy voqealarni qayd etadi, balki kitoblarda aks etmagan hayotiy jihatlarni ham yoritib, tarixning yangi qirralarini ochib beradi. Matbuot — bu yangiliklar xabarchisi, davr ruhining ifodasi va ijtimoiy-siyosiy hayotning oldingi safida turgan vosita[1].

Matbuotning ta'rifi ko'ra, u keng ma'noda barcha bosma mahsulotlarni qamrab olsa-da, tor ma'noda gazetalar va jurnallardan iborat davriy nashrlarni ifodalaydi. Matbuot ijtimoiy ongning o'tkir va ta'sirchan vositasi bo'lib, uning vazifasi jamoatchilik fikrini shakllantirish, muayyan g'oyalarni omma ongiga singdirish va jamiyat hayotiga doimiy ta'sir ko'rsatishdan iborat.

Matbuotning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

Davr voqealarini aniq va xolis yoritish;

Jamoatchilik fikrini shakllantirish va uning yuksak darajada tashkil etilishiga xizmat qilish;

Jamiyat hayotining turli sohalarini qamrab olish: siyosat, iqtisodiyot, madaniyat, ta'lim va boshqalar.

Matbuot faqatgina ma'lumot tarqatish vositasi emas, balki jamiyat ongini o'zgartirishda va uni taraqqiyotga yetaklashda kuchli vosita sifatida xizmat qiladi.

Mustaqillik yillarida matbuot O'zbekistonning yangi tarixini yaratish va millatning ma'naviy tiklanishi jarayonida muhim o'rin tutdi. Mustaqillikning mazmun-mohiyati, uning ahamiyati va xalqning milliy, tarixiy hamda diniy qadriyatlarini tiklashda matbuotning roli bir necha barobar oshdi.

1991 yilda O'zbekistondagi ommaviy axborot vositalari soni 395 tani tashkil etgan bo'lsa, 2018 yilga kelib ularning soni 1636 taga yetdi. Bu rivojlanish ommaviy axborot vositalari, jumladan, bosma nashrlar, televideniye va radio orqali ma'lumotlarni yetkazish imkoniyatlarining kengayganidan dalolat beradi. Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalar ta'sirida rivojlangan 480 ta veb-sayt yangicha axborot vositasi sifatida jamiyat hayotida faol ishtirok etmoqda.

Matbuot milliy qadriyatlar, mustaqillik g'oyalari va jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiladigan ma'naviy-ma'rifiy targ'ibotni amalga oshirishda asosiy vositalardan biri bo'lib qolmoqda. Bunday rivojlanish faqat axborot tarqatish emas, balki jamiyatni birlashtirish, uning taraqqiyotiga hissa qo'shishda ham muhim ahamiyat kasb etmoqda[2].

Mustaqillikdan so'ng O'zbekistonda milliy matbuotning rivojlanishiga alohida e'tibor qaratilib, yangi mazmun va ruhdagi nashrlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha ko'plab qonun, farmon va qarorlar qabul qilindi. Bunday chora-tadbirlar milliy matbuotning kengayishi, axborot makonidagi faoliyatining kuchayishiga zamin yaratdi. Mustaqillikning dastlabki yillarida ko'plab yangi nashrlarning vujudga kelishi ana shu siyosatning amaliy natijasi sifatida namoyon bo'ldi.

Davlat milliy matbuot xodimlarining mehnatini qadrlash va ularni himoya qilishga alohida e'tibor qaratdi. Jumladan, 1993 yil 24 iyunda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Matbuot va ommaviy axborot vositalari xodimlari kunini belgilash to'g'risida"gi farmoni muhim ahamiyatga ega. Ushbu farmonga ko'ra, 27 iyun "Matbuot va ommaviy axborot vositalari xodimlari kuni" deb belgilandi[3].

Bu sana jurnalistlar va matbuot xodimlarining:

Mustaqillik g'oyalarini targ'ib etishdagi hissasini;

Yangi demokratik jamiyat qurishdagi faoliyatini;

Aholini Vatanga sadoqat va mehr ruhida tarbiyalashdagi xizmatlarini e'tirof etish maqsadida belgilangan.

O'zbekistonda milliy matbuot rivojiga qaratilgan siyosat nafaqat axborot makonining kengayishiga, balki jurnalistlar faoliyati uchun qulay sharoit yaratilishiga ham yordam berdi. Davlatning rag'batlantiruvchi choralari milliy matbuotning ijtimoiy-siyosiy hayotdagi o'rnini yanada mustahkamladi. 27 iyun sana esa ushbu sohada mehnat qilayotgan fidoyi kishilarni qadrlash ramziga aylandi.

1993 yil 25 avgustdagi Prezident farmoniga ko'ra "O'zbekiston respublikasi matbuotini qo'llab-quvvatlovchi jamg'arma" tashkil topdi_. Jamg'arma gazeta va jurnallar faoliyatni takomillashtirish, davriy nashrlarni chiqarish va tarqatish, shuningdek bozor munosabatlariga o'tish sharoitida jurnalistlarni ijtimoiy himoyalashni kuchaytirish bilan bog'liq masalalarni hal etishda ularga ko'maklashish maqsadida tashkil etildi.

Farmonga ko'ra Respublika davriy nashrlarining moliyaviy va moddiy texnikaviy bazasini mustahkamlash maqsadida Jamg'armaga Vazirlar Mahkamasi zaxirasidan 1 milliard so'm ajratildi_. Bu esa o'z navbatida matbuot xodimlarini rag'batlantirish va ularni har tomonlama qo'llab quvvatlashga yo'l ochdi.

Respublikada ommaviy axbopot vositalari, noshirlik, matbaa va kitob savdosi sohaslarini pivojlantirish bo'yicha davlat siyosatini amalga oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Davlat matbuot qo'mitasi tashkil topdi[4].

O'zbekiston Respublikasi Davlat matbuot qo'mitasi fuqarolarning har tomonlama xolis axborot olish huquqini, vaqtli matbuot, kitob nashri ishlarini iqtisodiy-huquqiy jihatdan himoya qilish, matbuot sohasining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, matbaa korxonalari ishlarini muvofiqlashtirish, ularning zamonaviy, ilmiy-texnik taraqqiyoti yo'llarini, tarmoqni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish istiqbolini ishlab chiqish, kadrlar tayyorlash va qayta tayyorlashni ta'minlash maqsadida tuzildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 2 fevraldagi «Axborot sohasi va ommaviy kommunikatsiyalarni yanada rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PF-5653-son Farmoniga asosan "O'zbekiston Matbuot va axborot agentligi" "O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi"[5]ga aylantirildi.

Ushbu farmon jurnalistlar hamda ommaviy axborot vositalari, matbuot, noshirlik-matbaa va axborot-kutubxona korxonalari xodimlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish, shuningdek, tarmoqning muhandislik-texnik mutaxassislarini tayyorlashda ko'maklashish, ularning ijtimoiy va huquqiy himoyasini ta'minlashga xizmat qildi.

Mustaqillik yillarida O'zbekistonda milliy matbuot yangi davr talablariga mos ravishda qaytadan shakllantirildi. Davlat tomonidan matbuotni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash uchun zarur siyosiy, iqtisodiy va tashkiliy choralar ko'rildi. Shu maqsadda tashkil etilgan "O'zbekiston Respublikasi matbuotini qo'llab-quvvatlovchi jamg'armasi" milliy matbuotni ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan qo'llab-quvvatlashda muhim o'rin tutdi.

Matbuot sohasini boshqarish va rivojlantirish vazifasini dastlab "O'zbekiston Respublikasi Davlat matbuot qo'mitasi" amalga oshirgan. Keyinchalik, ushbu tuzilma zamon talablariga mos ravishda qayta tashkil etilib, "O'zbekiston Matbuot va axborot agentligi", keyinroq esa "Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi" sifatida faoliyat yuritdi. Bu agentliklar milliy axborot makonini rivojlantirish, ommaviy axborot vositalarining mustaqilligini ta'minlash va ularning zamonaviylashuviga xizmat qilmoqda.

Mustaqillik davrida milliy matbuot nafaqat tashkilotchilik va infratuzilma jihatdan, balki mazmunan ham chuqur rivojlanib, xalqning siyosiy ongi va madaniyatini oshirishda muhim rol o'ynadi. Milliy qadriyatlarni tiklash, demokratik jamiyat qurish va axborot makonida o'z ovozi yaratishda matbuotning o'rnini beqiyosdir.

1. Ўзбекистон Республикаси Энциклопедияси. (1997). Тошкент.
2. Алимов, Б. Ўзбекистон журналистикаси: 150 йиллик тарихга назар. Retrieved from <https://beruniyalimov.uz/archives/654>
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1993 йил 24 июндаги “Матбуот ва оммавий ахборот воситалари ходимлари кунини белгилаш тўғрисида”ги Фармони. *Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1993 й., 7-сон, 276-модда.*
4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йил 10 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитаси тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги қарори. Retrieved from <https://lex.uz/docs/536352#536354>
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 2 февралдаги «Ахборот соҳаси ва оммавий коммуникацияларни янада ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПФ-5653-сон Фармони. *Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 04.02.2019 й., 06/19/5653/2568-сон; 11.12.2019 й., 06/19/5892/4134-сон.*
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1993 йил 25 августдаги “Ўзбекистон республикаси матбуотини қўллаб-қувватловчи жамғармани ташкил этиш тўғрисида”ги Фармони. *Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1993 й., 8-сон, 307-модда.*
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2002 йил 3 июлдаги “Матбуот ва ахборот соҳасида бошқарувни такомиллаштириш тўғрисида”ги Фармони. *Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2002 й., 6–7-сон, 119-модда.*
8. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 11 июндаги “Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлиги фаолиятини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги қарори. *Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2004 й., 24-сон, 272-модда.*
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 2 февралдаги «Ахборот соҳаси ва оммавий коммуникацияларни янада ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПФ-5653-сон Фармони. *Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 04.02.2019 й., 06/19/5653/2568-сон; 11.12.2019 й., 06/19/5892/4134-сон.*
10. Мирзиёев, Ш. (2018, Июнь 17). Матбуот ва оммавий ахборот воситалари ходимларига табриг. *Халқ сўзи.*